

Ковчин Н. А.

*кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник відділу навчання географії та економіки*

Інститут педагогіки НАПН України

М. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШКІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Перед Україною, як і усіма країнами сучасного світу нової епохи постала проблема формування соціальної, економічної і науково-технічної освітньої парадигми виживання в умовах трансформаційних процесів у всіх сферах, яка б могла забезпечити не тільки адаптивне ставлення до змін дійсності, а і сприяння розвитку особистості як активного суб'єкта і творця. Враховуючи це процеси національної ідентифікації постають доволі гостро.

Перед сучасною економічною освітою все це висуває необхідність парадигмальних змін. В цій парадигмі важливе місце займає і нова розроблення нової концепції економічної освіти в старшій школі.

Системний аналіз фундаментальних орієнтацій сучасної економічної освіти України, що формуються в ході пошуку новітніх парадигмальних моделей та шляхів інтеграції, свідчить, що їх актуальність детермінується рядом важливих чинників: глибинні зміни в суспільно-політичному житті; стрімка переорієнтація суспільства на нові типи соціальних, економічних і політичних відносин; нові стрімкі трансформаційні тенденції і зміни в геосередовищі; тенденції глобалізації і антиглобалізації; приєднання України до Болонського процесу; ознаки кризи колишньої моделі освіти.

Ці процеси нині впроваджуються багатогранними інноваціями у сфері теорії та практики економічної освіти, а отже вони стосуються і процесу навчання економіки в старшій школі.

Розробляючи концептуальні положення навчання економіки, необхідно враховувати дві основні функції економічної освіти: освітню і виховну. Сучасна парадигма шкільної економічної освіти ґрунтується на основних

принципах: фундаментальності, варіативності, гуманізації навчально-виховного процесу та гуманітаризації його змісту. Для сучасності характерним є усвідомлення переорієнтації розвитку суспільства на розвиток людини. Нині освіту розглядають не лише як засіб трансляції й поширення знань, але і як засіб формування людини. Освіта є найбільш відповідальною сферою людської діяльності. Завдяки їй формується людина як особистість, синтезуються та інтегруються її світогляд і культура, закладаються основи майбутньої професії, кар'єри, життєвого успіху. Економіка, як і географічна освіта, це процес і результат самоствердження особистості, формування особистісної зрілості учнів (С. Гончаренко). Особливості нинішнього етапу становлення людської цивілізації пов'язані із загостренням комплексу проблем розвитку суспільства. До них належать економічні, екологічні, енергетичні кризи, соціальні й національні конфлікти.

Основна роль в оновленні системи економічної освіти належить старшій школі, оскільки в ній закладаються методологічні, змістові та технологічні параметри освіти на всіх її рівнях, формується мислення. Старшокласник зобов'язаний знати основи інтелектуальних, наукових, духовних досягнень сучасності. Економічна освіта формує не просто представника українського народу, а носія культури, транслятора українського з усіма його пріоритетами та проблемами. Процес становлення українського громадянина як сучасне соціокультурне явище нерозривно пов'язане з економічною освітою. Завдання формування індивідуальності вимагає нової філософії у відносинах учителя й учня.

Філософія та економічна освіта як науки мають спільну мету – формування світогляду цілісного бачення людиною світу і себе у ньому, розуміння свого місця та призначення. Економіка є складовою єдиного цілого у формуванні наукового світогляду. Компонентами світогляду є погляди й переконання, що сформувалися на базі знань про економіку та суспільство і стали внутрішньою позицією особистості. Погляди - це знання, теоретичні концепції, передбачення, що пояснюють явища природи і суспільства, орієнтири у

поведінці, діяльності, стосунках. Саме вони формують й стверджують переконання індивіда. Переконання - психічний стан людини, який характеризується стійкими поглядами, впевненістю у правильності власних думок, поглядів; сукупність знань, ідей, концепцій, теорій, гіпотез, в які вірить як в істину. Невід'ємною частиною переконань особистості є її почуття - специфічна форма відображення дійсності, в якій виявляється стійке суб'єктивно-емоційне ставлення людини до предметів і явищ, які вона пізнає і змінює.

Важливим елементом світогляду є теоретичне мислення - здатність аналізувати, синтезувати, порівнювати, робити висновки. Воно дає змогу творчо осмислювати знання, розширювати світогляд. Складником світогляду є й воля людини - свідомо саморегуляція своєї поведінки і діяльності, регулювальна функція мозку, що полягає у здатності активно досягати свідомо поставленої мети, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди.

Для наукового світогляду характерне правильне розуміння минулого і сучасного світу, цілісне бачення його наукової картини. Цінність існування людини визначається внеском в духовне багатство суспільства, можливостями самовдосконалення індивіда, самоусвідомленням. Розгортання самопізнання – це процес пошуку та активізації людиною сенсу власного життя. Самопізнання поглиблює зміст буття.

Великі можливості формування наукового світогляду закладено в курсі «Економіка» в старшій школі. Як шкільний предмет вона вивчає закономірності явищ певної галузі, сприяє формуванню системи понять про явища і процеси, закономірності в економіці, суспільстві, виховує активне і бережливе ставлення. На етапі сьогодення велике значення має курс у формуванні патріота, особистості, толерантної людини з власною громадянською позицією.

Економіка як шкільний предмет окреслює суму відповідей особистості учня на виклики цивілізації, а також водночас на сучасну потребу визначити власне місце та можливість самореалізації у трансформуючому глобальному

географічному просторі, та у нових нині кардинально змінених геополітичних та соціальних умовах.

Розробка концептуальних психолого-педагогічних положень навчання економіки має спиратись та враховувати на основні функції економічної освіти: освітню – навчання, спрямоване на передачу економічних знань, умінь, поглиблення, уточнення та узагальнення попередньо набутих учнями знань з економіки та на їх подальший розвиток, систематизацію, конкретизацію; виховну – спрямовану на формування системи духовних цінностей, яка б оптимально поєднувала інтереси і потреби особистості, що виховується із загальними потребами і інтересами суспільства, тобто соціалізацію особистості. Гармонійне поєднання двох функцій економічної освіти формує світогляд учня як певний цілісно-субординований його погляд на оточуючий світ, в цілому і місце в ній особистості самого учня. Це зумовлює в кожній конкретній ситуації вибір власного виду цілеспрямованої інтелектуальної та практичної діяльності в рідній країні.

Навчання економіки з врахуванням вікових інтелектуальних та психологічних особливостей має сприяти не тільки формуванню загальної економічної картини, а і виховання патріотизму, толерантності, що є нині дуже актуальним.

В процесі організації навчання економіки в старшій школі ми маємо виходити з того, що економічна освіта це не лише упорядкована система розроблення, накопичення, трансляції та засвоєння знань, але і загально-цивілізаційний чинник, як компонента освіти в цілому.

Від того, наскільки економічна освіта забезпечує формування особистості учня, як суб'єкта дійсності через трансляцію знань про економічне геосередовище, Світ, всі ресурси рідної країни, залежить спроможність до поступу вперед та життєспроможності кожного учня в подальшому.

Економічна освіта, зокрема, в старшій школі – це не застигла конструкція, що становить собою передачу суми економічної інформації про економічні

ресурси України та суми загальновідомих фактів, а динамічний процес, що потребує дослідження, філософського осмислення, абстрактного узагальнення.

Навчання економіки України має бути організованим так, щоб виконати завдання розширювати раціональні горизонти пізнання і трансформувати свідомість особистості учня. Отже основний результат навчання не стільки поінформованість з економіки, а спроможність творчо, нестандартно застосовувати власні набуті знання на практиці, трансформуючій дійсності, виявляти компетентність у практичній діяльності, у розвитку і становленні особистої кар'єри, в удосконаленні креативного мислення, отже, успішності особистості.

Світове та українське суспільство зорієнтоване на просування професіоналів, тобто людей здатних швидко і креативно приймати рішення. Навчання економіки має спонукати учнів до вдосконалення, поглиблення, актуалізації власних знань, поступового і постійного підвищення кваліфікації, розвитку інтелектуальних умінь, навичок, загальних здібностей та зростання кількості освічених, креативних людей і сприяти трансформації цінностей суспільства.

Економіка акумулює значний інтелектуальний потенціал. Отже вивчення її учнями в старшій школі дає унікальну психологічну можливість формувати в учнів цілісну наукову картину світу. Формування цілісного образу світу сприяє ефективній адаптації учнів до трансформуючих умов геосередовища світу та рідної країни. Без цього неможлива соціальна та інтелектуальна самореалізація, самоактуалізація.

Список літератури:

Ковчин Н. А. Сучасна шкільна економічна освіта та розвиток ресурсів особистості старшокласників / Н. А. Ковчин // International scientific conference “Modernization of educational system: world trends and national peculiarities”: Conference Proceedings, February 23. Kaunas: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. P. 37 – 40.